

*Öt éve — nagy és gyors idő! — a világ sorsa fordult,
Népek fölött a rossz idők závára megcsikordult.*

*Az ősz, a fájdalom lehe felőlünk el nem szállott,
Szerelmi órákon is féltékenyen ott vigyázott.*

*Nem volt szabad — köröttünk a vak Kor marta, tépte —
Egy perc, egy pillanat, a gondolat egy töredéke.*

*Piros virágaink az erkélyen hajlongva megremegnek,
Piros felhőink az őszi búban széterednek.*

*De álmodjunk tovább, miként a nép... Szabadság angyala
Közél a tél felől, haján reményeink derengő hajnala.*

M E N Y E G Z Ő

Írta: KÖVÉS MIKLÓS

Korn Zsuzsika menyegzőjén ülünk egy hosszú asztal két oldalán, amely egy széles, nyitott üvegfalon áttéve, két egész szobát foglal el. Az asztalfőn az ifju pár foglal helyet, Zsuzsika fátyolosan, csupa fehérben, élénk rózsaszínű arccal és vőlegénye, egy barna-bajuszkás fiu, feketében és fehérben. Közeliükben a rokonság fontosabb része ül két-felől, nagyon rendesen és illedelmesen: amit a menyasszony helybeli hozzátartozói, szülei, nagybátyja, nagynénje és egy kedves unokahúga, tuloldalt a vőlegény vidékről érkezett rokonsága. Ezek a jobb elemek az étellel, itallal elég csinján bánnak, beszélni is alig beszélnek, figyelmesen hallgatják egy szakállas ember bölcs szavait, akit pap híján hívtak meg erre a célra. Ezeken innen, az üvegajtó közelében ülünk mi, kevésbé fontos meghívottak, barátok, rokonok és rokonok rokonai, már kevésbé szertartásosan, a hallottakat és láttottakat egymás közt megtárgyalva. Az ajtón túl, az asztal végén szoronganak a legalsóbbrendűek: a rokon-fiataltság, az örömszüllők szegénysorsú barátai és egy albér'őjük, a vőlegény egy-két üzletbeli alantasa, néhány kéregető, hivatásos menyegzőn evő és mások. Ezek mindjárt az elején nagyon neki láttak az evésnek, már végeztek is az ennivalóval, boruknak is a végét isszák és az asztalfőn történetekkel nem törődve elég hangosan szórakoznak, a dologhoz nem tartozó ügyeket tárgyalnak, otthoni, uccai és villamosbeli eseteket, új filmeket, a jelenlevő nők ruháit, a férfiingek árait, a bajnoki meccseket...

A háziasszony, a mennyasszony nagynénje, Korn ur huga, akinek lakásán vagyunk, nem ül a helyén, lányát dirigálja, aki a főlszolgáló szerepét tölti be, mindenkire odahajol, át-át néz a másik szobába is, miközben gyakran fennakad az üvegajtónál, az asztal és ajtóközti szűk átjárónál és ilyenkor pirulva kéri a közbenülők segítségét, láthatóan szegyelve tulságosan is nyilvánossá lett kövérségét...

Szomszédom egy kis puposmellű, cigányképű fiatalember, a háziur rokona és mindenről informált ember, hozzámhajolva, evés közben, csak úgy félszájjal hamar megsug nekem pár dolgot, hogy Zsuzsika apja, aki egyszerű mesterember, tulajdonképpen a menyegzőnek ellene volt: „Mi-

ből?! A fejemet adjam oda?!”, de mint mindig, most is a felesége szava volt a döntő, aki a menyegzőhöz ragaszkodott, igazi zsidó menyegzőt akart. Megtudtam, hogy Kornné állítása szerint a menyegzőt azért nem rendezték otthon, mert háziuruk nem egyezett bele, hogy lakodalmi lármával háborgassák többi lakói nyugalma, de *tulajdonképpen* azért jöttek ide a Korn ur hugához és sógorához menyegzőt tartani, mert lakásuk csak két, illetve másfél sötét lyuk meg egy omladozó kőlépcső; hogy otthon Kornéknak egy ágyrajárójuk is van, aki otthon diploma nélküli fogorvosi gyakorlatot folytat és akivel Kornék még össze is vesztek; hogy otthon Kornéknak *tulajdonképpen* semmijük sincs, de itt a sógorék konyháján és kamráján van minden, ami egy menyegzői asztalhoz kell, hogy Zsuzsika *tulajdonképpen* egy szál ingben megy férjhez s bizonyára ebben az egy szál ingében tetszett is meg a vőlegénynek.... hogy *tulajdonképpen*....

— Együnk kérem! — figyelmeztet most valaki a szomszédaink közül és szót fogadunk, mert az evéssel kicsit lemaradtunk, a házigazda pedig, a Korn ur sógora, egy jókedélyű kövér ur, aki, hogy úgy mondjuk az asztal belső rendje fölött örködik, látván, hogy alig eszünk, kezdte már előlünk elszedgetni és más, éhesebb és kedvesebb vendégek elé tenni a tálakat.

A szakállas bölc most harsány hangon valami ájtatos héber dalba kezd, pupos szomszédom szerint áldó imákat mond, miközben anyakönyvvezető módjára a megáldottak személyi adatait kéri ki, aprólékos kérdéseket, amelyeket aztán bele kell foglalnia az énekes áldásba. Meg tudom, hogy tulajdonképpen rabbinak kellene ezt végeznie, közli a pupos, de az méregdrága, a szegényebbek rabbi helyett jobb kántorral vagy sakterrel is megelégszenek, viszont a mi szakállas emberünk *tulajdonképpen* semmi, egyszerűen egy szegény ismerős, aki ért hozzá. Valamit majd a végén adni is kell neki, mert *tulajdonképpen* fizetés nélkül van itt, bár ebből él...

— Igyunk csak! — szólok közbe már kicsit bosszusan. Kornék gyerekkori ismerőseim; Kornné, egykori Rottner Adélka engem ölében hordozott, majd később, már iskolásgyerek-koromban, bár hivatalanul és suttymban, az esküvőjén is ugyyszólván jelen voltam. Ezért is ragaszkodott az örömanya annyira ahhoz, hogy jelen legyek a Zsuzsika esküvőjén is, akit viszont még nemrég én tartottam az ölemben. És az ember ugyebár nem szereti, ha régi jó ismerőseiről mások nála többet tudnak, ha régi, megszokott elképzelésére hirtelen rációznak. ..

Emlékezetem osztályozása szerint életem legnagyobb látványosságai voltak: a berlini Luna-park éjjel, Károly király megkoronázása Budapesten és Rottner Adélka esküvője szülőfalumban. Bármennyit is hizik, őszül és ráncosodik már Kornné, mindig olyannak szeretem látni, mint akkor volt, az esküvője napján. Hát egy kicsit vaskosnyakú, széleshátú volt már akkor is, de a magas bluznyak leple alatt és a földigérő fátyol libegésében alig különbözött attól, amit könyvabrákon, mint tündéreket láthatunk. Az esküvőjének csak pár lényegesebb részletére emlékszem: az eskető-menyezetre, amely az öreg Rottnerék kertje mélyén állott, a vendégek és rokonok óriási tömegére, amely az eskető szertartást a fák alatt hallgatta végig, majd a Rottnerék három nagy kocsmahelyiségében U- és duplaU-alaku asztalok körül szorongott, az üdvözlő sürgönyökre, amelyeket egy dörgőhangú ember hirnöki pózban az asztal tetejéről olvasott fel a tapsoló és ujongó tömegnek, miközben a zenekar, a szeredai híres „tizesbanda“ minden sürgőnyt friss tussal tisztelt meg... Kitörő „mázeltóff“ kiáltásokkal felelt a vendégsereg valami csörömpölésre is, amely az ifju pár környékéről hallatszott felénk, akik az ajtók mögül

lestünk be, amikor is, mint a leskelődő szomszédok egymásnak mesélték, ózsidó szokás szerint a vőlegény a lábával egy tiszta poharat tiport el jelképül annak, hogy ő lesz megtörője a menyasszony érintetlen lányágának... Emlékszem, hogy Adélka az esketés után sápadt arccal és kődös szemekkel lépdelt vőlegénye, Korn Adolf karján, mintha ott, a menyegző alatt valósággal is összetörtek volna benne valamit... És emlékszem, hogy másnap délben még hosszú sorban álltak a Rottner-ház előtt azok a fogatok és szekerek, amelyek az állomásra és a szomszéd falvakba voltak elszállítandók a még mindig bent zajongó vendégséget... Sok tökrészeg embert ültettek fel a kocsikra, ezek között egy nagyon öregedő szakállas férfit, aki a menyasszonyt követelte magának és a szekér alá fekvé ordította, hogy elrabolták a szive gyöngyét és követelte, hogy a szekér induljon és gázolja el őt... A menyasszony pedig, a fátyol-tündér, az ujdonsült Korn Adolfné, férjével együtt már a hajnali vonattal messzire utaztak volt — — —

— — — és most itt ülnek mindketten Korn ur és Kornné, egy barázdásarcú, kopasz, hallgatag és egy kövér, műfogas szájú és golyvásnyakú nagysád, akik épp a lányukat adják férjhez.

Korn ur arcán nem látni a meghatódást. Mint örökös munkában elfásult ember — Korn ur bádogos, fizetett segédje egy vállalkozónak — talán nem is tud már igazában pihenni vagy ünnepelni. „No, ezt is megértük“ — legfennebb ennyit látni az arcán és állandó, kimért mosolyán, de lehet, hogy ezt is csak illemből mutatja. Hanem Kornné arca igazi izgalomtól piros, öröm és fájdalom váltakozó izgalma izzik rajta, szeme mintha a régi tüztől volna meleg, ujong és sir egyszerre. Időnként könnye is kitolul...

— Tulajdonképpen meglehet elégedve Adél-néni — kezdi újra a pupos: — Jó partit csinált... No, hallja... Mindazok után... Miután Zsuzsika évekig volt több helyen is irodakisasszony... Tudjuk már, mi az... És csak Adél néni nem tudja? Hiszi a picit... nos hát mit akar még?

Bizonyos, hogy Kornné meghatott szótlansága elég szokatlannak tűnik; máskor elég bőven és igenis egyszerűen szokott beszélni a legéletbevéágóbb dolgokról is, házasságról, anyaságról, szerelemről, halálról és Zsuzsika házasságáról sem szokott másképp szólni, mint akár az asztalterítésről vagy egy leszakadt gombról. „Csak suszterlegények kötnek szerelmi házasságot“ volt az elve és kijelentette, hogy Zsuzsika csak érdekházasságot köthet, amit viszont úgy értett, hogy lányának nem szabad fejét vesztenie, hanem kellő számítással kell férjet csipnie, szépségének és kívánatosságának tudatában tervszerűen magába kell bolondíttatnia egy jó partit, esetleg valami dús gazdag öregedő urat...

Kornnének, mint öntudatos anyának, tudnia kellett azt is, hogy mi az a pénztároskisasszonyi poszt egy mai irodában s sohase aggódott, sőt, még kicsit büszkén szokott beszámolni Zsuzsika hivatalbeli hódításairól, igazgatókról és cégvezetőkről, akik „nem tudom mit adtak volna, ha Zsuzsikát megkaphatták volna“...

— No, mondja már... — jegyzi meg erre vonatkozólag a pupos, — éppen a Zsuzsika volt az a drága nő, az az állhatatos... Most, persze, elhiszem... Amióta már nem olyan friss és hasa lett és elszélesedett... Irodakisasszonynak se felel meg... Hát szépen férjhez megy... Örülhet, igazán, hogy végre mégis sikerült...

De Zsuzsika nem látszik nagyon örülni a sikerének, sima, sötét hajú és sötét bajuszkás férjének. — Egy szivtelen egyén — jellemzi Zsuzsikát a pupos. — Csak önmagát szereti. És még valakit, tetszik tudni, azt a plakátragasztót.... Azzal tíz éve szexuálviszonyt folytat... És hoz-

zámegey egy emberhez, akit nem szeret, akit az első nap meg fog csalni...

A pupos talán tuloz egy kicsit; talán rossz tapasztalatai voltak, de bizonyos, hogy Zsuzsika kicsit önhittén viselkedik, kicsit tulságosan is természetesnek veszi, hogy ez a jámbor fiu, aki, mint a pupos is mondja: „bizonyára sohase jutott még valamirevaló nőhöz“, őt „egyszál ingben“ elvette, lakást is a sajátjából bérelt, butort is vett részletfizetésre és most fülig szerelmesen sóvárog mellette és az ő közelségétől olvadozik.

A szerelmes férj szinte szemelláthatólag mind kisebbé lesz a közelében, csak őt látja már s amennyire csak szoros ülőhelyzete, a kemény fehérenemű és vőlegényi méltósága engedik, de nem veszi róla cirógató szemét. Vajjon mit tud róla? A pupos szerint sokat, „nem vett zsákba macskát“. Csak a lobogóhaju fiuról nincs sejtelve...

A helyzet egészen drámaivá alakul azáltal, hogy nemcsak az ujdonsült férjnek nincs tudomása arról a szőke fiuról, de állítólag az a fiu sem sejtí meg, hogy Zsuzsika férjhezment. Zsuzsika és mamája állítólag gyorsan és titokban rendezték meg az esküvőt s hogy a fiu véletlenül be ne toppan hasson, ma estére állítólag randevut adtak neki a város tulsó végére...

A pupos állításait egyelőre misem bizonyítja, de magam is tudok a fiu létezéséről, láttam is már Zsuzsikával, tudom, hogy évek óta kísérette mozikba és kirándulásokra, befentes volt a Zsuzsika családjában, számított rá...

Mind ezek tetejében itt ülnek ezek a messziről jött idegenek, a vőlegény vidéki rokonai. Igen rendes vidéki uriemberek ezek, több vasárnapiba (szombatiba) öltözött férfi és egy nyakig zárt finom és szegénylős fiatalasszony, valójában a menyegző diszei, akik senkit sem ismernek és például azt sem tudják, hogy hol vannak: hogy *tulajdonképpen* nem is a menyasszony lakásán ülnek... A hosszú utazás alatt szintén nagyon megéhezhettek, elég mohón esznek, gyorsan végeznek az eléjük tett adagokkal, isznak rá egy-egy kortyocskát és a továbbiakra várnak; nem tudják, hogy tulajdonképpen nincs már mire várni. A kedves, kövér háziur, aki velük szemben ül és az ő ellátásukat különösen a lelkén viseli, kedvesen rakja eléjük a mások orra elől elvett tálakat. Ők szabadkozva utasítják vissza a tulzó kedvességet; nem tudhatják, hogy mást már semmit sem kapnak, hogy a menyegző annyi, amennyit látnak: kétféle hial, (hial és halkocsonya) fonott és nem fonott kalács, palackos és literes bor, szódaviz, mézes sütemény. Vidéken mindent másképpen értenek, ott a „menyegző“ és „bádogos“ szavaknak is más az értelmük, a bádogosról fel sem tétélezik, hogy lánya esküvőjén csak hialat és kenyeret tálatlat fel. És hogy *tulajdonképpen* ezt se a bádogosék tették ki, ezt is a jó sógorék adják a sajátjukból — honnan is sejtethnék? Türelmesen várnak, fel-fel vetik a fejüket és körül-néznek, talán a rádiót keresik, amely e percben valahol megszólalt, talán valami rejtett zenekart sejtene; nem sejtetik, hogy a rádió egy idegen szobauré, akit a jó házigazda megkért, ma este szívhez szóló zenedarabokat nálunk zenghessen a rádió.

Sokáig semmit sem tudnak ezek a vakok, de aztán kezdenek sejtene valamit: egyik-másik már furcsálkodva néz körül... Már össze-össze néznek egymással, lopva szólnak is egymáshoz... Most a többiek is, mint leleplezettek néznek össze egymással... Még egy perc és egyszerre mindenki előtt minden nyilvánvalóvá lesz...

E percben mindenki hallgat, még a pupos is üres tányérjára borulva pislog. A szakállas ember bozontos szájszőrzete mélyén fogát piszkálja. A rádió e percben éppen Schumann Träumereiát adja le hegedűn, ezt

a finom és lendületes zenedarabot, amit Kornné, mint nem egyszer mesélte, leány korában műsoros estén és finom udvarlója oldalán hallgatott és örökre megjegyzett.

Kornné finom lelkű leány lehetett, mielőtt a bádogos feleségévé lett, a régi dalnak ez a váratlan fölcsengése ebben a kinzó, kegyetlen hallgatásban nagyon megüthette érzékeny szívét: hirtelen érje vállára borul s hangos zokogásba kezd...

Tudni kell, hogy Kornné kezdettől fogva boldogtalan volt, mint kereskedő család leánya és érző lélek, többet kívánt magának, mint egy szótlan és tehetetlen bádogos-segédet, akihez megkéselt kora, hibás fogai és a már eléggé kialakult golyvája miatt kellett férhezmennie. De a gyermeke csinosra sikerült. Apjától mélykék tekintetet, ép fogakat, anyjától finom orrot, gömbölyű mellet és formás lábikrákat örökölt és Kornné élete célját látta benne, hogy ezeket a kincseket a férfiakkal megfizettesse, hogy a férfitavadászatnak ezt a ritka arzenálját harcba vesse és vele együtt daldalmaskodjék. És ime itt a győzelem órája... Itt van ez a jól kereső uri fiu, aki valóban nem-tom-mire volt képes, hogy Zsuzsikát megkaphassa, aki valósággal Zsuzsika lábai előtt — az ő lábaik előtt — hever megsemmisülten...

A győzelem ebben teljes, de ami maradt, amit le nem győztek, a szegénység, ennek szégyene annál jobban éget...

A szegénységgel, amit már takargatni nem lehet, az idegen vendégek előtt szörnyen kell pirulni, de ez a nap mégis az ő életük nagy napja...

Gyönyörűségnek és gyalázatnak ebben a szédítő örvényében egy egyszerű asszony gyenge szive mire volna képes? Felfakad és átadja magát a zokogásnak.

Korn ur, aki sohase értette egészen felesége viselkedését, most, mintha rögtön átlátta volna a helyzetet, gyorsan átkarolja feleségét, fel-emeli a székről és kivezeti a szobából. Kicsit bosszusnak is látszik, szinte szemrehányóan mondja: — Na látod... Megmondtam... És mintha mondaná: „Kellott neked menyegző!”

Maga is inogni látszik már, köhécsel és szípotog.

— Csak nehogy megbolonduljon, — aggódik a pupos — tudja milyen az öreg? Ha Adél-néni sir, azt ő nem bírja sokáig... Ezt az egyet nem bírja és a bort ... ezt a kettőt.

A kövér házigazda, aki a jó hangulat fentartásáért felelősnek érzi magát, most feláll, összecsapja a kezét és nagy recsegő hangon a zokogás, a rádió és suttogások hangjait egy csapással legyúri, ütemes zsidó dalba kezd, tapsolva és ide-oda topogva abajog és jobbra-balra kacsintgatva ösztökéli éneklésre a többieket. Hárman-négyen ugyahogy veletartanak.

Korn ur sápadtan és kicsit meglazult nyakkendővel tér vissza a szobába. Közömbösnek látszik, nem megy vissza a helyére, leül a legközelebb eső üres székre. Munkások este, munka után a sörös asztalhoz ülnek le így és talán azokon a munkásotthonbeli előadásokon is, ahova a lobogóhaju Jenővel néha eljár, így ülnek a hallgatók, ilyen féloldalt, hanyagul s rosszkedvűen. Kopott parasztos dohányszelencét vesz elő és a finom kész cigarettát, amit valaki eléje tart, megvetve, saját durva dohányából sodor görcsös-bogos cigarettát. Mintha részeg volna: a más poharába tölt bort, abból iszik és sűrűn pislog... De nem részeg: saját pohara még leboritva áll a helyén!

A hangulat megint a mélypontra zuhan, a buzgó házigazda újból feláll, tapsol, énekel, táncol, kacsintgat. Közbe-közbe éles tréfa-nyilatkat

lövöldöz jobbra-balra, részegséget tett — nem sok eredménnyel. Kővér fejét, tarkóját elborítja a verejték, — szinte hiába. De most új ötlete támad... Teli pohárral Korn urhoz lép, iszik az új pár egészségére, aztán a poharat a földre dobja és felszólítja sógorát, hogy tapossa el. A vendégek, akik rögtön megértik a felhívás értelmét, felnevetnek. A pupos vihogva térdét csapkodja. Az esketés alatt, ugyanis, mint mondják, a vőlegény nem volt képes a Zsuzsika veszendő leányságát jelképező poharat eltaposni és mert illetlen röhögés támadt, a szakállas ember, aki a szertartást a pap helyett végezte, áldítólagos előírásokra és szokásokra hivatkozva ajánlotta, hogy a vőlegény helyett majd a lány apja taposson el egy poharat. Korn ur bosszusan elfordul, feláll és átmegy a másik szobába. A házigazda most már csak a tréfa kedvéért is a pupost szólítja fel, ez felugrik, nekirugaszkozik, de a pohár kicsuszik a talpa alól és ő szinte hanyatt esik. Az asztaltól most többen felugranak, a guruló pohárra vetik magukat, tülekedve versengenek érte, míg az egy szék lábához ütődve darabokra nem törik. A versenyzők nevetéstől fulladozva keresik a helyeiket. Zsuzsika is, mitse törődve azzal, hogy szüzessége jelképét széklábbal törték meg, mosolyog rajta. De a vőlegény szemlesütve hallgat! És az ő rokonai, a nyakig bluzos asszony és annak férje felállnak. Felállnak a vidéki vendégek mind az öten... A házigazda elébb csodálkozó arcot vág, aztán úgy tesz, mintha éppen így gondolta volna.

— Éppen jó! A sürgönyöket fogjuk felolvasni!

Az ifju pár is feláll. Zsuzsika egy pardonnal otthagyja férjét és fátyla uszályát kezében fogva kimegy a szobából. Mások is kimennek. A háziur három-négy sürgönnyt lobogtatva, kiáltozva és fulladozva erőszakolja vissza a szökevényeket, de többé nem képes a fegyelmet helyreállítani, kénytelen félreállni.

A vidéki vendégek már egy csapatban állnak, majd rövid és hűvös bucsuzás után a kijárat felé húzódnak.

Mindenki látja: megbántva távoznak. Mindenki tudja: csalódtak a társaságban, a fogadtatásban, a vacsorában. Egy-két rossz tréfa is, különösen a szimbolikus pohár megcsufolása, bizonyosan sértette a fülteket. A pupos egyébről is tud: hogy a vacsora ideje alatt valaki, a szakállas imádkozó megbizottja felkereste őket és az elmondott áldások díját kérte tőlük, ezt pedig a vidéki urak egyike különös sértésnek vette és szinte botrányt csapott.

Csalódottan megy el a szakállas is: azonkívül, amit megehetett és megihatott, semmi haszna az egészből. Még sütemény se maradt, amivel zsebeit megtömhetette volna.

Nyomukban most már mások is indulnak, az ajtók kin-bent nyitva állnak, a háziak sopánkodnak. Az ifju férj feleségét keresi, szobáról-szobára jár, minden ajtón benéz, még az idegen albérlőhöz is betéved — és nem találja a feleségét. A pupos a vőlegény nyomában jár, aztán sötét arccal jön hozzám:

— Botrány lesz... A menyasszony eltűnt...

— Az Istenért...

— Eltűnt, pont! Köpjön szembe, ha nem a rendevura ment...

— Maga örült...

— Odament... Előre megmondtam... Jenőhöz ment...

„Jenőhöz“ — ebből a szóból még tisztábban emlékszem arra a fiúra: nagy, szőke fiu, hosszú orrú, pattanásos arcú és kicsit szomorú szemű, de csupa energia, csupa élet és férfiasság, azt hiszem, azok közül az ujságolvasó legények közül való, akiknek a feje mindig teli a világ legfontosabb ügyeivel és a zsebeik füzetekkel, többnyire munkátlanok

és reménytelenül szerelmesek. Ehhez a simafejűhöz hasonlítván, már szinte nem is csodálnám, ha Zsuzsika...

De nem, a pupos ugylátszik tévedett: Zsuzsika hangját hallani egy sötét kis folyosó irányából, amelynek végén állítólag a mosókonyha van. Valamiért odament a menyasszony, oda követte valaki. Az a fiu? Uristen... De nem: az apja.

— Hagyja apám! Hagyja! — hallani Zsuzsika tiltakozását.

— Apám! Apukám! Maga ezt nem érti! — hallani mind közelebről, aztán a folyosó felől loholva, kivörösödve megjelenik Korn ur egy kis megtépázott ujságpapir csomaggal, amit harcolva tépett ki lánya kezéből és amihez ő állítólag nem ért.

A papir alól valami fehérenemű vászna világlik ki.

— Adolf... Legyen eszed! Adolf... — lohol utána huga, a háziasszony.

— Apa!... — siránkozik nyomukban futva a menyasszony. — Maga ezt nem érti...

Bizonyosnak látszik, hogy Korn ur ezuttal, szokása ellenére olyasmibe avatkozott, amihez nem ért. Ez meglepi övét; eddig huszonöt évig a műhelye dolgán kívül semmibe nem avatkozott; és ha egyébről kérdezt, megszokta, hogy Adél néni így felel neki: „Adolf, ezt te nem érted!” — és Zsuzsikától se vette rossz néven, hogy bizonyos idő óta mind gyakrabban mondja: „Apám, maga ezt nem érti”. De ma az ő nagy napjuk van, aztán felesége könnyei is megperzselték szívét — ma ezzel nem elégszik meg, érteni akarja az érthetlent. Mint izgatott hebegéséből kivethető, tudni akarja, hogy is van az, hogy Zsuzsikának esküvői éjszákára nagynénje pakkolt ujságpapirba egy hálóinget? hogy huszonöt évig ezért kalapált? vagy valaki rossz tréfát üz velük? Huga és sógora talán, akiknek életükben egészen jogtalanul mindig többjük volt, mint nekik, talán mutatni akarják, hogy többjük van?! A fogadószobákhoz érve, idegeneket látva, elhallgat, megfordul, felemeli a csomagot, hogy hugának arcába vágja, de a pupos lefogja a karját és visít:

— Hé! Mi lesz már! Nem vagyunk háztetőn... Itt mások is vannak...

Korn ur e szavakra, amelyek valamire bizonyára emlékeztették, megszelidülten hátrál egy lépést, aztán sarokba dobja a csomagot, sietve távozik és úgy becsapja az ajtót, hogy bent az asztalokon összecserennek a poharak.

Kornné, aki némán és alighanem közömbösen hallgatta végig a jelenetet, most szabadkozva felém közeledik és egy mosollyal, amely szégyenkezését palástolja, halkán mondja:

— Ilyen ő, látja... — Majd hozzá teszi: — Most biztosan a munkásotthonba ment. Egyszer egy évben valami eszébe jut, akkor becsapja az ajtót és a munkásotthonba megy... Ott, azt mondja, pajtásai vannak. De nem hiszem...

Aztán Zsuzsikához fordul, aki a csomagot megint magához vette és most letett fátylát pakkolja:

— Menjetek már ti is. Elég volt. Késő lesz...

A vőlegény elég letörten áll egy sarokban. Bajuszkája alatt szája ivergett, mintha sirásra állna. Arca leszürkült, mintha szakálla serkedt volna. A pupos tipeg körülötte, kézzel-lábbal magyarázza neki a történeteket. Zsuzsika közéjük áll, karonfogja a férjét:

— Menjünk drága.. elegendem volt.

Gyorsan felkészülnek és rövid bucsuzással távoznak.

— Maga még nem ismeri ezeket — hallani Zsuzsika hangját a még be se csukódott ajtón át.

És elmentek.

A pupost most az érdeklő főleg, vajjon amazok fogadnak-e taxit vagy gyalog mennek és hogy „mit szól majd az ipse“... — és utánuk siet.

— A görcs! — jegyzi meg Kornné hozzám hajolva a pupost értve. — A sárga irigység eszi a görbét! Tíz éve Zsuzsikára feni a fogát, a ronda! Egyszer meg is kérte... Azóta a nyavalya eszi...

Alig hallom már ezt. A szoba füstjén át, az elsötétedett ablakok feketéjén azt a szőke hajú Jenőt látom, aki ha igaz, most sápadozva vár valahol, vár órák óta... és néhány óra múlva megtudja a tényállást, a szörnyű valót: hogy örökre legyőzte őt — mint ahogy eltaposta a pupost is — ez a vörösfülű simahaju bárány, az ötezer lej, a kifizetett lakás, a megszerzett butor... Egy ismert tragédia körvonalaait látom: a szerelmes párt, amelyet a szegénység kettétép, a kenyértelen fiut, aki sohase jut munkához és feleséghez, a szegény leányt, aki kenyérért egy életre odaadja magát a szenvedésnek.

Vagy ki tudja? Zsuzsikán nem látszott semmi drámai megrendülés; nem láttam boldognak, de boldogtalannak se mondanám.

Bizonyos, hogy tul van már, hogy úgy mondjam, a nehezen, az első érzékenységen; ugyszólván a közepén kezdi az egészet. Talán könnyebben is jut majd a végére. Talán gondol egyet és mégis hú marad a vörösfülű emberhez.

Szinte egyedül vagyok már a háziakkal. Bucsuzom Kornnétól, aki az asztalon megmaradt halat, süteményt, bort csomagolja egy szatyorba. A vidékiek jócskán hagytak meg mindenből — és kár volna érte. Az ember nagy napokon is gondol a holnapra. Kér, hogy várjam meg, menjünk együtt. Nem akar éppenséggel magában elmenni a megrakott szatyorral, mintha a fűszerestől jönne. Az ember, ha rosszul is megy neki, vannak bizonyos igényei.

— Azért elég szép volt, ugy-e — szól, mialatt kifelé tartunk.

— Ó, nagyon...

— Persze, nem mint az én esküvőm, azt nem mondom... Nem volt olyan... De mégis...

Mit feleljek? Kiosonok az ajtón, a sötét lépcsőalján várok reá.

Odafenn a háziak sietve oltogatják már a feleslegesen égő villanylámpákat.

AZ ÉLET CÉLJA A HÁBORÚ? „Életünk élet a háborúért. Miközben a földkerekséget civilizáljuk, valójában militarizáljuk azt. Nem abban az értelemben, hogy háborút szítunk, de abban, hogy a békét az egész földkerekségen háborússá tesszük, azzal a tökéletességgel, mint aminőt civilizációnk minden teljesítményétől megkövetelünk. Soha nem volt még olyan gyors ütemű a haladás sehol, mint azokon a földrészeken, amelyek az utolsó ötven év alatt vették át az európai fegyvertechnikát. Az 1868. évi japán polgárháborúban egy fiatalember nyíl lövéstől sebesült meg a karján, úgy, hogy karja egész életére megbénult. Ez a férfi, aki fiatalkorában még nyíllal és tegezettel vonult harcba, volt Terauchi tábornok néven 1905-ben, az orosz-japán háború idején a japán hadügyminiszter. Egy emberöltővel később, 1937-ben, a kínai-japán háború első napjaiban fia, ugyancsak mint japán hadügyminiszter szemtanúja volt annak a japán városok ellen intézett repülőátalakításnak, amit kínai repülőgépek hajtottak végre, 1600 kilométert téve meg a tenger fölött.“ (Konrad Helden: *Europäisches Schicksal*. — Querido. Amsterdam.)